

12. Рябова В. В. Захист прав акціонерів при злитті та поглинанні акціонерних товариств в Україні: Монографія / В. В. Рябова. – К.: Києво-Могилянська академія, 2007. – 159с.
13. Сагова С. В. Особливості обліку гудвілу / С. В. Сагова // Фінанси, облік і аудит. – 2009. – № 14. – С. 291–298.
14. Томашевська І. Л. Особливості бухгалтерського обліку операцій з придбання підприємства як цілісного майнового комплексу / І. Л. Томашевська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Серія: Економічні науки. – 2010. – №3 (53). – Ч. 1. – С. 191–193.
15. Bragg Steven M. Interpretation and Application of GAAP 2011 / Steven M. Bragg. – John Wiley & Sons, Inc. – 2010. – 1351 p.
16. EU Competition Law Rules Applicable to Merger Control (Situation as at 1 April 2010): Competition Handbooks / European Comission, Brussels, 2010.
17. Mackenzie B., Coetsee D., Colyvas B., Njikizana T., Chamboko R., Hanekom B. Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards 2012 / Bruce Mackenzie, Danie Coetsee, Blaise Colyvas, Tapiwa Njikizana, Raymond Chamboko, Brandon Hanekom. – John Wiley & Sons, Inc. – 2012. – 995 p.

УДК 657.1

Гаркуша С. А., к.е.н.

Сумський національний аграрний університет

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

У статті розглядається специфіка розвитку обліку і аналізу від моменту їх виникнення до нашого часу.

Ключові слова: історія, облік, аналіз, підприємство.

Garkusha S.

HISTORICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF ACCOUNT AND ANALYSIS

In the article the specific of development of account and analysis, is examined from a moment their origin to our time.

Key words: history, account, analysis, enterprise.

Гаркуша С. А.

Гаркуша С.А.

ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ УЧЕТА И АНАЛИЗА

В статье рассматривается специфика развития учета и анализа от момента их возникновения до нашего времени.

Ключевые слова: история, учет, анализ, предприятие.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У світовій історії розвиток бухгалтерського обліку слідував за вдосконаленням товарно-обмінних і грошових відносин. Історія розвитку аналізу нерозривно пов'язана з історією становлення та розвитку бухгалтерського обліку, що в подальшому забезпечує інформаційно-аналітичні дані для прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Історичним аспектам виникнення бухгалтерського обліку порівняно мало уваги приділяється – це характерно для досліджень як вітчизняних, так і західних фахівців в галузі історії бухгалтерського обліку та аналізу.

Дослідженнями історичних аспектів виникнення і розвитку бухгалтерського обліку займалися такі вчені як Є. Брігхем, Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко, М. І. Гордієнко, О. В. Назаренко, Н. І. Саталкіна, Б. І. Герасимов, Г. І. Терехова, Е. К. Румянцев, А. В. Тен, Н. П. Шморгун, І. В. Головка, В. О. Подольська, О. В. Яріш, Л. А. Лахтіонова, М. Я. Коробов, О. Ю. Верланов, І. В. Данилюк та ін. Однак, не зважаючи на значну кількість досліджень, історія виникнення і розвитку обліку та аналізу потребує детального вивчення від моменту їх виникнення до нашого часу.

Цілі статті. Метою статті є ознайомлення з еволюцією розвитку обліку і аналізу.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Історія бухгалтерського обліку налічує майже шість тисяч років та починається в IV ст. до н.е. Поява обліку пов'язана з господарською діяльністю людини.

Протягом перших тисячоліть розвивалась проста бухгалтерія, яка відтворювала факти господарського життя в тих одиницях виміру,

в яких вони виникали. Проста бухгалтерія пройшла п'ять етапів: інвентарний облік; контокорент; гроші, як об'єкт обліку; гроші в розрахунках; гроші і контокорент в обліку інвентаря.

Проста бухгалтерія була системою суцільного і систематичного спостереження за ходом господарського процесу. Вона дозволила створити єдину систему обліку та взяти під контроль всі матеріальні і грошові засоби, а також розрахунки.

Але ця система мала ряд недоліків: у обліку було відсутнє дзеркальне відображення; використовувався принцип приблизності; облік носив реєстраційний характер; не розкривався юридичний і економічний сенс всіх фактів, були відсутні підсумки, що дозволяють контролювати правильність облікових записів.

Як зазначає Є. Брігхем [1, с. 61] із виникненням розподілу праці – виникла і торгівля, первісно у формі бартеру. Спочатку кожний ремісник працював самотужки і торгівля була тільки місцевою. Згодом майстер-ремісник засновує невелике підприємство і наймає робітників. Почали використовуватись гроші і торговельні операції вийшли за межі місцевих рамок. Внаслідок цих змін з'явилася примітивна форма банківських операцій у вигляді дій заможних купців, які наділяли своїм прибутком від минулих операцій заповзятих власників підприємств, яким потрібен був капітал для розширення справи, або молодих торговців, яким потрібні були гроші. Коли перші позики були надані, кредитори могли особисто оглянути майно боржників і оцінити можливість повернення боргу. З часом кредитування стало більш складним: позичальники збільшили розміри своїх підприємств, торговці придбали корабельні флоти і парки транспортних засобів, а позики призначались для розробки віддалених шахт і створення торговельних поселень. В цій ситуації кредитори більше не могли особисто оглядати майно, яке гарантує позику і їм потрібно було мати якийсь інший засіб підрахунку та обліку наявного майна. Також деякі інвестиції були зроблені на базі часткової участі у прибутках, а це означало, що прибуток потрібно врахувати. Одночасно власникам підприємств були потрібні звіти, щоб слідкувати, наскільки ефективно працюють їх власні підприємства, а уряду були потрібні дані, для використання їх з метою оподаткування. Ці принципи зумовили необхідність у фінансових звітах, в бухгалтерях, які роблять ці звіти і в аудиторях для перевірки роботи бухгалтерів.

Аналітичні елементи властиві практично кожному типу господарської діяльності. Початок певної формалізації і систематизації аналітичних процедур пов'язується з розвитком і становленням бухгалтерського обліку. Так, уже у XII ст. у сільськогосподарських маєтках феодальної Англії застосовувався маноріальний облік і аудит – одна з перших письмових форм систематизованого контролю й обліку, що базувалася на простій бухгалтерії. Головним підсумковим документом цієї системи був звіт розпорядника маєтку своєму господарю про довірене майно й обґрунтовані витрати. У звіті зазначався майновий стан на початок періоду, грошові і майнові надходження від лорда, рентні надходження, надходження від продажу худоби, врожаю тощо і обґрунтовані витрати разом з вилученням лордом грошових коштів і інших активів на свою користь, витрати на управління маєтком, інші видатки. Підсумок виводився балансовим методом і показував «заборгованість» розпорядника на кінець періоду. Маноріальний облік логічно доповнювався контрольно-аналітичною функцією в рамках маноріального аудиту. Останній мав низку форм, найпоширеніша з яких полягала у такому: після ознайомлення зі змістом маноріального звіту в деяких великих господарствах проводилась інвентаризація спеціально призначеним аудитором. Метою аудиту були не тільки інвентаризація майна і контроль рахунків, а й розрахунок наслідків тієї чи іншої операції. Недоліком маноріального обліку, зазначають Г. Г. Старостенко і Н. В. Мірко [2, с. 9], є його непристосованість для розрахунку прибутку, щоправда в той період не було в цьому потреби. Автори роблять висновок, що вже у XII ст. виник певною мірою формалізований і систематизований взаємозв'язок облікової, контрольної й аналітичної функцій системи управління з елементами фінансового контролю.

Виникнення в той час бухгалтерського обліку, який вимагає гарних професійних знань, свідчило про досить високий практичний рівень розвитку його аналізу. Це породжує необхідність створення контролюючих органів, що здійснюють «нагляд» за правильністю ведення бухгалтерського обліку – дані контрольні функції виконуються спеціальною аудиторською службою.

Переходом до нового етапу обліку слугувало виникнення подвійного (дебетово-кредитовою) запису. Наукова розробка закону

подвійного запису господарських операцій і різних способів його використання виникла в середні віки.

В 1494 р. систему подвійного запису описав вчений-математик, францисканський чернець – Лука Пачолі в трактаті «Про рахунки і записи». Подвійний запис, ставши невід’ємною частиною бухгалтерського обліку, перетворив його на систему, що полегшує контроль як за збереженням цінностей, так і за управлінням ними.

За даними авторів М.І. Гордієнка та О.В. Назаренка [3, с. 28] в XIV ст. та XV ст. в Італії застосовувались два види подвійної бухгалтерії: гранично спрощений венеціанський і значно перевершуючий його флорентійський. Більш крупні флорентійські банки на відміну від більш дрібних венеціанських відділяли при обліку комерційне майно від домашнього; дотримувались концепції звітного періоду, складали звітність, і, як правило, щорічно закривали свої облікові книги, визначаючи в них звітний період; підтверджували свою звітність інвентаризаціями, причому не тільки по основних засобах і товарах, але й по розрахунках; використовували рахунок «Прибутки та збитки».

У XVII ст. почали формуватись монополії Ост-Індської компанії: англійська (1600–1858 рр.), голландська (1602–1798 рр.) та французька (1664–1793 рр.), які заклали фундамент колоніальних імперій.

Родоначальником систематизованого аналізу на рівні підприємства як складової бухгалтерського обліку можна вважати француза Жака Саварі (1622–1690 рр.), який увів поняття синтетичного й аналітичного обліку. Становлення елементів обліку відбулося і в інших країнах, зокрема: італієць Анжело ді Пієтро пропагував методологію порівняння послідовних бюджетних асигнувань з фактичними витратами, Бастіано Вен Турі будував і аналізував динамічні показники господарської діяльності підприємств за 10 років. Італійський бухгалтер Джузеппе Червоні (1827–1917 рр.) розвинув ідеї Саварі і створив вчення про синтетичне складання й аналітичне розкладання бухгалтерських рахунків [2, с. 10].

Розвиток бухгалтерського обліку пов’язують з економічним розвитком. У кінці XIX ст. розвиток капіталізму сприяв посиленню ролі комерційних розрахунків, що пов’язано зі створенням

акціонерних товариств. Це призвело до того, що в обліку з'явився новий напрям – балансознавство [4, с. 7].

Як і в інших капіталістичних країнах, облік вівся і у дореволюційній Росії, але тут виникали істотні труднощі у зв'язку з тим, що в деякі галузі промисловості країни був вкладений іноземний капітал. Бухгалтерський облік і звітність велися не лише за зразками німецьких, англійських і французьких підприємств, але і часто на німецькій, англійській і французькій мовах. Як правило, баланси не завжди відображали справжній стан справ. Справжні баланси складалися в правліннях у Берліні, Лондоні і Парижі [5].

Як зазначають Г. Г. Старостенко та Н.В. Мірко [2, с. 10], тісні взаємовідносини між німецькою і російською наукою стали причиною визнання балансознавства в Росії, розквіт якого припадає на першу половину ХХ ст., тут слід відзначити А.К.Роццаховського, який першим з російських бухгалтерів дослідив роль аналізу і його взаємозв'язок з бухгалтерським обліком. У 20–х рр. ХХ ст. теорія балансознавства, методологічні засади побудови й аналізу балансу сформульовані в працях А. П. Рудановського, Н. А. Блатова, І. Р. Ніколаєва тощо.

Щодо аналізу діяльності в державному, приватному і кооперативному секторах царської Росії. Типовим зразком державної промисловості і торгівлі була спиртогорілочна галузь, яка була монополізована. Дана зацікавленість пояснювалась просто – введення винної монополії збільшувало доходи царської казни більш ніж на 50% (акцизні і патентні збори).

Методику аналізу державної промисловості і торгівлі, її найважливіші риси можна охарактеризувати наступним чином:

1. Доходи і витрати аналізувалися в цілому і в підрозділі на статті.

2. Статті витрат об'єднувалися в групи.

3. Доходи, витрати та чистий прибуток виражалися в абсолютних і відносних величинах.

4. Абсолютні і відносні показники про доходи, витрати і чистий прибуток (у постатейному розрізі) вивчалися в динаміці (за три суміжні роки).

5. За звітний рік абсолютні та відносні показники витрат (за статтями) давалися по кожній губернії.

6. У текстових поясненнях містилися вивідні і додаткові таблиці.

Зміст і завдання аналізу залежать від соціально-економічного устрою, в умовах якого функціонує підприємство. В умовах одержавленої адміністративно-командної економіки головним в аналізі були, насамперед, оцінка використання підприємствами централізовано-затверджуваних планових завдань і головним чином кількісних показників виробництва і реалізації продукції) і визначення відповідності господарської діяльності підприємств економічній стратегії панівної політичної партії [6, с. 18–19].

Система бухгалтерського обліку, що існувала в СРСР в умовах планованої економіки, була обумовлена суспільним характером власності і потребами державного управління економікою. Головним споживачем інформації бухгалтерського обліку виступала держава в особі галузевих міністерств і відомств та плануючих, статистичних і фінансових органів. Діюча система державного фінансового контролю вирішувала завдання виявлення відхилень від вказаних моделей господарської поведінки підприємств.

Таким чином, традиційну радянську систему бухгалтерського обліку змінює гнучкіша система обліку, яка продовжує розвиватися, наближаючись до міжнародних стандартів.

Висновки. Зміни в економічній системі України, на сучасному етапі, вплинули на діяльність підприємств, які знайшли віддзеркалення в бухгалтерському обліку. І сам облік у країні дійсно піддався корінним змінам. У даний момент він далеко пішов від бухгалтерського обліку СРСР: при підготовці документів, регулюючих бухгалтерський облік, було враховано багато положень і стандартів міжнародного обліку та ін.

1. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту : Пер. з англ.: Підручн. / Є. Брігхем. – Київ: Молодь, 1997. – 1000 с.
2. Старостенко Г. Г., Мірко Н. В. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / Г. Г. Старостенко, Н. В. Мірко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 224 с.
3. Гордієнко М. І., Назаренко О. В. Аудит: Навч. посібн. для студ. вищ. закл. освіти / М. І. Гордієнко, О.В. Назаренко. – Суми: Вид-во «Козацький вал», ВАТ «Сумська обласна друкарня», 2009. – 210 с.
4. Шморгун Н. П., Головка І. В. Фінансовий аналіз: Навч. посібн. / Н. П. Шморгун, І.В. Головка. – К.: ЦНЛІ, 2006. – 528 с.
5. Грачова Р. Бухгалтерський облік: від ремісництва до теорії / Р. Грачова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua/show/1cid0458.html>.

6. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібн. / М. Я. Коробов. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 378 с.

УДК 336.717.061

Голик М. В.

Університет банківської справи НБУ (м. Київ)

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Досліджено проблеми, як законодавчого, так і організаційного характеру, з якими зустрілася банківська система України в період світової економічної кризи. На цій основі запропоновано рекомендації з удосконалення діючої на сьогодні в Україні системи законодавства в плані кредитування, що забезпечить усунення двозначностей у законодавстві та покращення ведення кредитних операцій.

Ключові слова: економіка, економічна криза, грошово-кредитна політика, економічна теорія, банківська система, банківський кредит, кредитні операції.

Holyk M.

BANK LENDING IN THE FINANCIAL-ECONOMIC INSTABILITY

The problems, both legal and organization character which meets the banking system of Ukraine in the global economic crisis. On this basis, recommendations to improve existing today in Ukraine legal system in terms of lending, which will eliminate ambiguities in the law and improvements in credit transactions.

Key words: economy, economic crisis, monetary policy, economic theory, banking, bank loan, credit transaction.

Гольк М. В.

БАНКОВСКОЕ КРЕДИТОВАНИЕ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Исследованы проблемы, как законодательного, так и организационного характера, с которыми встретилась банковская система Украины в период мирового экономического кризиса. На этой основе предложены рекомендации по усовершенствованию действующей на сегодня в Украине системы законодательства в

Голик М. В.